

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Kaksikäyttötuotteiden vientivalvonta Venäjän hyökkäyssodan aikana

Sääntelykehys sekä yritysten valta ja vastuu

Kestävän yritystoiminnan oikeudellisia erityiskysymyksiä

ON-työ

Laatija:

Lilli Leppälä

2.12.2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

ON-työ

Oppiaine: Oikeustiede

Tekijä: Lilli Leppälä

Otsikko: Kaksikäyttötuotteiden vientivalvonta Venäjän hyökkäyssodan aikana – Sääntelykehys sekä yritysten valta ja vastuu

Ohjaaja: Mikko Rajavuori

Sivumäärä: VII + 21 sivua

Päivämäärä: 2.12.2025

Tässä ON-työssä tarkastellaan kaksikäyttötuotteiden vientivalvontaa Ukrainan sodan aikana. Aihe- ja kohderajauksena ovat Suomesta Venäjälle päätyneet kaksikäyttötuotteet, ja ajallinen rajausta alkaa päivämäärästä 24.2.2022, jolloin Venäjä aloitti täysimittaisen hyökkäyssodan Ukrainassa. Tutkimusmenetelmänä on käytännöllinen lainoppi, jonka avulla tarkastellaan voimassa olevaa kansallista, EU:n ja kansainvälistä sääntelykehystä. Keskeisimmät oikeusnormit ovat laki kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta (500/2024), Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/821 sekä kansainvälinen Wassenaarin järjestely.

Tutkielma tarkastelee erityisesti seuraavia kysymyksiä: onko kaksikäyttötuotteiden nykyinen oikeudellinen sääntelykehys riittävä estämään tuotteiden päätyminen Venäjälle, millaisia tosiasiallisia seuraamuksia sääntelyn rikkomisesta on suomalaisille yrityksille aiheutunut, ja millaista ulko- ja turvallisuuspoliittista valtaa kaksikäyttötuotteita vievät yritykset tosiasiallisesti käyttävät.

Yrityksiltä edellytetään entistä tarkempaa ymmärrystä siitä, mihin niiden tuotteet globaalissa toimitusketjussa lopulta päätyvät. Suomessa yritysten toimintaa seurataan vientivalvonnan keinoin, jonka avulla pyritään myös edistämään suomalaisen teknologian vastuullista vientiä.

Työssä havaitaan, että sääntelykehystä heikentää kansainvälisen yhteistyön rapautuminen: Venäjän jäsenyys on lamauttanut Wassenaarin järjestelyn konsensusperustaisen päätöksenteon ja estänyt valvontaluetteloiden ajantasaisen päivittämisen. Tämä on johtanut vientivalvonnan pirstaloitumiseen ja vaikeuttanut yritysten lakisääteistä velvollisuutta selvittää tuotteidensa todellinen loppukäyttäjä. Tosiasiallisia seuraamuksia tarkasteltaessa tutkimus osoittaa, että kotimainen rikosoikeudellinen vastuu toteutuu harvoin korkean näyttökynnyksen vuoksi. Sen sijaan raskaimmat seuraamukset muodostuvat ulkomaisista, erityisesti Yhdysvaltojen, ekstraterritoriaalisista toissijaisista pakotteista, jotka voivat lamauttaa yrityksen toiminnan kokonaan pankki- ja yhteistyösuhteiden katketessa. Johtopäätöksenä työ osoittaa, että kaksikäyttötuotteita vievät yritykset eivät ole vain sääntelyn kohteita, vaan ne käyttävät tosiasiallista ulko- ja turvallisuuspoliittista valtaa omilla päivittäisillä valinnoillaan.

Avainsanat: vientivalvonta, kaksikäyttötuote, yritysten ulkopoliittikka, Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa

Sisällys

Lähteet.....	IV
Lyhenteet	VII
1 Johdanto	1
1.1 Tutkielman tausta	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmät	2
2 Kaksikäyttötuotteiden vientivalvontaa koskeva sääntely	4
2.1 Kansainvälinen sääntely.....	4
2.2 EU-sääntely	5
2.3 Kansallinen sääntely	6
2.4 Rangaistussääntely.....	7
3 Yritysten vastuu ja valta kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnassa	8
3.1 Yritysten vastuu vientivalvontajärjestelmässä	8
3.2 Compliance ja yritysten sisäiset valvontajärjestelmät	8
3.3 Yritysten ulko- ja turvallisuuspolitiinen valta	10
4 Käytännön tapaukset ja seuraamukset kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnan rikkomuksista Venäjän hyökkäyssodan aikana	13
4.1 Vientivalvonnan rikkomukset	13
4.2 Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomio asiassa R 24/287	14
4.3 Turkulaisyhtiön droonien epäillään päätyneen Venäjälle	15
4.4 Varaosia Venäjälle vienyt yritys joutui Yhdysvaltojen pakotelistalle	16
4.5 Yritysten vastuu ja seuraamukset.....	17
4.6 Suomalaisten yritysten tosiasiallinen rooli ulko- ja turvallisuuspolitiikassa ..	18
5 Johtopäätökset.....	20

Lähteet

Kirjallisuus

- Babic, Milan – Fichtner, Jan – Heemskerk, Eelke M, States versus Corporations: Rethinking the Power of Business in International Politics. *The International Spectator* 52/2017, s. 20–43.
- Fort, Timothy L., *The diplomat in the corner office : corporate foreign policy*. Stanford University Press 2015.
- Haapio, Helena, Oikeusturva, ennakointi ja yritykset: tavoitteena oikeudellinen omavastaisuus ja ongelmien ehkäisy. *Oikeus* 1/2002, s. 87–96.
- Kim, Heejin, *Global export controls of cyber surveillance technology and the disrupted triangular dialogue*. Cambridge University Press 2021.
- Liappis, Hanna – Pentikäinen, Merja – Vanhala, Anne, *Menesty yritysvastuulla – Käsikirja kokonaisuuteen*. Edita Publishing Oy 2019.
- Parella, Kishanthi, Corporate Foreign Policy in War. *Boston College Law Review* 64 (8) 2023, s. 1981–2044.
- Pursiainen, Aleksi, *Kansainväliset pakotteet ja vientivalvonta. 2., uudistettu painos*. Alma Talent 2025.

Oikeustapaukset

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus R 24/287.

Medialähteet

- Grönholm, Pauliina, "Valtava järkytys" – Kriittisiä varaosia Venäjälle vienyt suomalaisyritys kommentoi pakotteita. *Helsingin Sanomat* 26.2.2024. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010253516.html> (Luettu 15.10.2025).
- Harju, Jukka, Yrittäjä tuomittiin Venäjä-pakotteiden rikkomisesta: vei puolustustarvikkeita rajan yli. *Helsingin Sanomat* 7.3.2024. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010277317.html> (Luettu 14.10.2025).
- Kalin, Onni, Professori pakotelistalle joutuneesta suomalaisyrityksestä: "Mitä tahansa se yrittää, niin se on jo liian myöhäistä". *Helsingin Sanomat* 27.2.2024. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010257479.html> (Luettu 14.10.2025).

- Konttinen, Jussi, Venäjän aseteollisuudelle virtaa länsimaisia tuotteita välikäsien kautta. Helsingin Sanomat 28.10.2023. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000009953241.html> (Luettu 13.10.2025).
- Kossila, Eino, Drone-kohun keskelle joutuneen Jimm's PC-Storen liikevaihto romahti. Yle 14.5.2025. <https://yle.fi/a/74-20161671> (Luettu 26.10.2025).
- Loula, Pihla, Suomalaisyritys vei kaikessa rauhassa Venäjälle tuhansia kriittisiä varaosia – Miten se on mahdollista? Helsingin Sanomat 26.2.2024. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010253164.html> (Luettu 15.10.2025).
- Niemi, Liisa, Turkulaisyhtiö ”sortui myyntihuumaan” ja sen droonien epäiltiin päätyneen Venäjälle – milloin ostajan taustat pitää tarkistaa? Helsingin Sanomat 12.4.2024. <https://www.hs.fi/talous/art-2000010352770.html> (Luettu 26.10.2025).
- Rautio, Marjatta – Salumäki, Tiina, Venäjä-pakotteita rikkonut yrittäjä tuomittiin ehdolliseen vankeuteen – tuhansien droonien ei näytetty päätyneen Venäjälle. Yle 7.3.2024. <https://yle.fi/a/74-20077859> (Luettu 14.10.2025).
- Roslund, Riku, Suomalaisyritys vei miljoonilla elintärkeitä kuorma-autojen varaosia Venäjälle – ”Ollaan sovittu, ettei me politisoida tätä sotajuttua”. Yle 26.11.2023. <https://yle.fi/a/74-20062005> (Luettu 15.10.2025).
- Sillanpää, Sami – Nieminen, Tommi – Nikolaeva, Rina, Suomalaisaseita Venäjälle. Helsingin Sanomat 28.2.2024. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010253502.html> (Luettu 13.10.2025).

Muut lähteet

- Kaksikäyttötuotteiden vientivalvonta: Yritys, tunnethan velvollisuutesi? Ulkoministeriö. 29.10.2024. https://um.fi/documents/35732/0/Kaksikäyttötuotteiden+vientivalvonta_2024_fi.pdf/215c8d5b-1034-3e04-ea09-b9073d769b88?t=1733232888761 (Luettu 13.10.2025).
- Kaksikäyttötuotteiden vientivalvontaohjeistus yrityksille. Ulkoministeriö. <https://um.fi/vientivalvontaohjeistus-yrityksille> (Luettu 11.10.2025).
- Komission suositus (EU) 2019/1318, sisäisistä vaatimustenmukaisuusohjelmista asetuksen (EY) N:o 428/2009 mukaisessa kaksikäyttötuotteiden kaupan valvonnassa. Euroopan komissio. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H1318> (Luettu 17.10.2025).
- The Wassenaar Arrangement. <https://www.wassenaar.org> (Luettu 12.10.2025).

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko. Valtioneuvosto VNS 3/2024 vp.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_3+2024.pdf (Luettu 27.10.2025).

Valkoinen kirja vientivalvonnasta. Euroopan komissio COM (2024) 25 final

24.1.2024. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52024DC0025> (Luettu 14.10.2025).

Vientivalvonta. Ulkoministeriö. <https://um.fi/vientivalvontaan-liittyvat-palvelut-ja-ohjeet> (Luettu 8.10.2025).

Lyhenteet

AG	Australian ryhmä
CoCom	Coordinating Committee for Multilateral Export Controls
EU	Euroopan unioni
ICP	Internal Compliance Program
MTCR	Ohjusteknologian valvontajärjestely
NSG	Ydinalan valvontajärjestely
RL	rikoslaki (39/1889)
WA	Wassenaarin järjestely

1 Johdanto

1.1 Tutkielman tausta

Globalisaation myötä myös suomalaisia tuotteita päätyy yhä useammin ympäri maailmaa ja yritysten voi olla vaikea tietää, missä ja mihin tarkoituksiin heidän tuotteitansa lopulta käytetään. Nykyään yritykset ovat kuitenkin eri tavalla vastuussa tuotteidensa toimitusketjuista kuin aikaisemmin, ja yritysten tulee tietää, voiko heidän tuotteitansa päätyä esimerkiksi sotilaalliseen käyttöön. Yritysten toimintaa seurataan vientivalvonnan keinoin, jonka avulla pyritään myös edistämään suomalaisen teknologian vastuullista vientiä.¹ Suomessa vientivalvonnasta vastaavat yhteistyössä ulkoministeriö, puolustusministeriö ja Poliisihallitus.²

Yhtenä vientivalvonnan keskeisenä tuoteryhmänä ovat kaksikäyttötuotteet.

Kaksikäyttötuotteilla tarkoitetaan sellaisia tuotteita, myös ohjelmistoja ja teknologiaa, joita voidaan käyttää sekä siviili- että sotilastarkoituksiin.³ Kaksikäyttötuotteiden viennillä tarkoitetaan valvonnalaisten ja luvanvaraisten kaksikäyttötuotteiden vientiä EU:n ulkopuolelle.⁴

Kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnan tarkoituksena on varmistaa, ettei näitä tuotteita käytetä valvovan valtion kannalta epäsuotuisiin käyttötarkoituksiin. Tällaisia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa tuotteet päätyisivät maan turvallisuusintressejä uhkaavan valtion sotilaallisen kyvykkyyden lisäämiseen tai joukkotuhoaseisiin liittyvään käyttöön.⁵ Valtioiden perinteinen lähestymistapa on perustunut oman turvallisuuden varmistamiseen ja siihen, että kansalliset tuotteet eivät päädy sellaiseen sotilaalliseen käyttöön, joka saattaisi vaarantaa niiden omia etuja. Vientivalvonnassa voi kuitenkin huomioida myös muita valtion keskeisiä arvoja ja ulkopoliittisia tavoitteita, kuten ihmisoikeuksien toteutumista kohdevaltiossa ja sen lähialueilla. Tämän takia useat EU:n jäsenvaltiot, Suomi mukaan lukien, ovat halunneet, että lupapäätökset tukevat myös heidän laajempia ulkopoliittisia tavoitteitaan.⁶

¹ Ulkoministeriö. Kaksikäyttötuotteiden vientivalvonta: Yritys, tunnethan velvollisuutesi?

² Ulkoministeri. Vientivalvonta.

³ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/821 2 artiklan 1 alakohta.

⁴ Ulkoministeriö. Vientivalvonta.

⁵ Pursiainen 2025, s. 199.

⁶ Pursiainen 2025, s. 200.

Sen lisäksi, että valtioilla on mahdollisuus ottaa vientivalvonnassaan huomioon keskeisiä arvojaan ja ulkopoliittisia tavoitteitaan, myös yrityksillä on yhä paremmat mahdollisuudet vaikuttaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Vaikutusvalta koskee erityisesti kansainvälisiä suuryrityksiä, mutta myös pienemmillä vientiyrityksillä on todellista valtaa vaikuttaa siihen, mihin ja millä ehdoin ne myyvät tuotteitaan. Nämä yritysten arjen ratkaisut, kuten asiakkaiden taustojen selvittäminen, kyseenalaisista tilauksista kieltäytyminen ja vastuullisten liikekumppanien valinta, muovaavat konkreettisella tavalla myös Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista ympäristöä.

1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmät

Tutkielmani tarkastelun kohteena on kaksikäyttötuotteiden vientivalvonta Venäjän hyökkäyssodan aikana. Aihe- ja kohderajauksena ovat Suomesta Venäjälle päätyneet kaksikäyttötuotteet, ja ajallinen rajausta alkaa päivämäärästä 24.2.2022, jolloin Venäjä aloitti täysimittaisen hyökkäyssodan Ukrainassa.

Tutkielmassani pyrin vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Onko kaksikäyttötuotteiden nykyinen oikeudellinen sääntelykehikko riittävä estämään suomalaisten kaksikäyttötuotteiden päätyneen Venäjälle?
2. Millaisia seuraamuksia suomalaisille yrityksille on käytännössä seurannut sääntelyn rikkomisesta?
3. Millaista ulko- ja turvallisuuspoliittista valtaa suomalaiset kaksikäyttötuotteita vievät yritykset tosiasiallisesti käyttävät?

Tutkimusmenetelmänä on käytännöllinen lainoppi, jonka avulla tarkastelen voimassa olevaa kansallista, EU:n ja kansainvälistä sääntelykehystä. Keskeisimmät oikeusnormit ovat laki kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta (500/2024) sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/821, jolla perustetaan unionin valvontajärjestelmä kaksikäyttötuotteiden viennille. Kansainvälistä näkökulmaa tarkastelen erityisesti Wassenaarin järjestelyn kautta. Hyödynnän myös ulkoministeriön ja Euroopan komission ohjeistuksia sekä oikeuskirjallisuutta. Lisäksi käytän apunani kansainvälistä poliittisen yritysvastuun oikeuskirjallisuutta tarkastellessani yritysten ulko- ja turvallisuuspoliittista valtaa ja vastuuta.

Sääntelyn arvioinnin tueksi tarkastelen tutkielmassa myös käytännön tapausesimerkkejä. Ne havainnollistavat, millaisia ongelmia kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnassa on ilmennyt ja millaisia seuraamuksia yrityksille on asetettu. Hyödynnän käytännön tapausten lähteenä suomalaisiin yrityksiin liittyviä medialähteitä ja viranomaisraportteja. Näiden esimerkkien avulla analysoin, miten sääntely on toiminut käytännössä ja missä sen puutteet ovat tulleet esiin sekä mitä seurauksia yrityksille on tullut lainsäädännön rikkomisesta.

Seuraavassa luvussa esittelen kaksikäyttötuotteiden vientivalvontaa koskevan sääntelykehityksen. Tarkastelu kattaa kansainvälisen, EU:n ja kansallisen sääntelyn sekä rangaistussääntelyn. Luvussa 3 siirryn yritysten vastuuseen ja tarkastelen, miten yritysten tulisi varmistaa sääntelyn noudattaminen. Lisäksi arvioin yritysten laajempaa ulko- ja turvallisuuspoliittista vallankäyttöä. Luvussa 4 arvioin sääntelyn tehokkuutta Venäjän hyökkäyssodan aikana. Tässä luvussa tarkastelen käytännönläheisesti medialähteiden ja oikeustapausten avulla, millaisia seuraamuksia suomalaisille yrityksille on seurannut luvattomasta kaksikäyttötuotteiden viennistä. Lopuksi luvussa 5 esitän johtopäätökset sääntelyn toimivuudesta sekä omaa pohdintaa yrityksille seuranneista rangaistuksista. Lisäksi esitän oman näkemykseni siitä, millaista ulko- ja turvallisuuspoliittista valtaa suomalaiset kaksikäyttötuotteita vievät yritykset todellisuudessa käyttävät.

2 Kaksikäyttötuotteiden vientivalvontaa koskeva sääntely

2.1 Kansainvälinen sääntely

Kansainvälinen vientivalvontajärjestelmä perustuu neljään hallitustenväliseen yhteistyömekanismiin, joista kukin keskittyy omiin erityistavoitteisiinsa. Näitä ovat tavanomaisten aseiden ja kaksikäyttötuotteiden vientivalvontaan keskittyvä Wassenaarin järjestely (WA), kemiallisten ja biologisten tuotteiden vientivalvontajärjestely Australian ryhmä (AG), ohjusteknologian valvontajärjestely (MTCR) sekä ydinalan valvontajärjestely (NSG). Järjestelyt perustuvat jäsenvaltioiden yhteistyöhön ja yhteisesti sovittuihin valvontaluetteloihin, ja Suomi on mukana kaikissa neljässä järjestelyssä. Vaikka järjestelyt ovat luonteeltaan vapaaehtoisia, jäsenmaiden odotetaan panevan valvontaluettelot täytäntöön kansallisessa lainsäädännössään.⁷

Kaksikäyttötuotteiden tärkein kansainvälinen vientivalvontamekanismi on Wassenaarin järjestely, jonka 33 valtiota perusti vuonna 1996 ja johon nykyisin kuuluu 42 jäsenvaltiota.⁸ Wassenaarin institutionaalinen edeltäjä oli Coordinating Committee for Multilateral Export Controls (CoCom), jonka Yhdysvallat ja sen liittolaiset loivat kylmän sodan aikana rajoittamaan strategisesti merkittävien tavaroiden ja teknologioiden vientiä Neuvostoliittoon ja sen liittolaisiin.⁹ Nykyisen järjestelyn tavoitteena on edistää kansainvälistä ja alueellista turvallisuutta valvomalla kaksikäyttötuotteiden ja tavanomaisten aseiden vientiä.¹⁰

Wassenaarin järjestely ei ole oikeudellisesti sitova, mutta se tarjoaa jäsenvaltioille yhteisen foorumin vientivalvontaa koskevien käytäntöjen ja valvontaluetteloiden yhdenmukaistamiseen.¹¹ Käytännössä Wassenaarin luettelot toimivat pohjana EU:n vientivalvonta-asetuksen liitteille ja siten myös Suomen kansalliselle sääntelylle. Järjestely lisää kansainvälistä läpinäkyvyyttä ja johdonmukaisuutta, sillä jäsenmaat vaihtavat tietoja vientiluvista ja kieltopäätöksistä, mikä ehkäisee kaksoisstandardien syntyä ja tukee yhteisiä turvallisuuspoliittisia tavoitteita.

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan haastaa Wassenaarin järjestelyn toimintaa, sillä Venäjä on edelleen sen jäsen, ja järjestelyn päätökset tehdään konsensusperiaatteella. Tämä on

⁷ Pursiainen 2025, s. 200–201.

⁸ The Wassenaar Arrangement.

⁹ Kim 2021, The Wassenaar Arrangement and Cyber Surveillance Technology.

¹⁰ The Wassenaar Arrangement.

¹¹ Pursiainen 2025, s. 180–181.

vaikeuttanut uusien vientirajoitusten hyväksymistä ja heikentänyt järjestelyn kykyä vastata nopeasti muuttuneeseen turvallisuustilanteeseen. Venäjä on jopa estänyt uusien teknologioiden vientivalvontaa koskevien päätösten hyväksymisen, mikä on käytännössä lamauttanut järjestelyn kyvyn päivittää valvontaluetteloitaan.¹² Ongelmien vuoksi osa jäsenmaista on alkanut kehittää omia koordinoituja kansallisia valvontaluetteloita.¹³ Esimerkiksi Yhdysvallat ja EU ovat kehittäneet omia vientivalvontajärjestelmiään, mikä osoittaa, että Wassenaarin merkitys kansainvälisenä koordinaatiomekanismina on vähentymässä.¹⁴ Myös Suomi otti käyttöön ensimmäisen kansallisen vientivalvontaluettelonsa vuonna 2024 osana kaksikäyttötuotteiden vientivalvontalain uudistusta.¹⁵

2.2 EU-sääntely

Euroopan unionissa kaksikäyttötuotteita säännellään Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) 2021/82. Kaksikäyttöasetus on koostettu kansainvälisistä vientivalvontajärjestelmistä. Asetus perusti unionin laajuisen järjestelmän kaksikäyttötuotteiden vientiä, välitystä, teknistä apua, kauttakulkua ja siirtoa koskevan valvonnan toteuttamiseksi. Käytännössä tämä tarkoittaa, että valtaosa kaksikäyttötuotteiden vientiin liittyvistä velvoitteista ja määritelmistä sisältyy suoraan pakottavaan EU-sääntelyyn. Tällöin jäsenvaltioille jää vain rajattu rooli kansallisessa täytäntöönpanossa, kuten viranomaisvastuiden ja seuraamusten määrittelyssä.

EU:n vientivalvonta-asetuksen erityispiirre on sen ihmisoikeuslähtöisyys. EU on edennyt Wassenaarin järjestelyn periaatteita pidemmälle erityisesti ihmisoikeuskysymysten osalta. Tämä näkyy esimerkiksi asetuksen 5 artiklassa, jossa säädetään, että verkkovalvontatuotteiden vientiin vaaditaan lupa, jos on syytä epäillä, että niitä voitaisiin käyttää ihmisoikeusloukkauksiin tai kansallisiin tukahduttamistoimiin.

Asetuksen keskeinen osa on liitteessä I oleva, vuosittain päivitettävä 250-sivuinen vientivalvontaluettelo, jossa on lueteltuina sellaiset tavarat, ohjelmistot ja teknologiat, joiden vienti EU:n ulkopuolelle vaatii aina vientiluvan.¹⁶ Jotkin erittäin sensitiiviset tuotteet, kuten luotainraketit, jotka kykenevät vähintään 300 km:n kantomatkaan vähintään 500 kg:n

¹² Wolf, viittaus lähteessä Euroopan komissio. Valkoinen kirja vientivalvonnasta 2024, s.5.

¹³ Pursiainen 2025, s. 201.

¹⁴ Kim 2021, Three Regulatory Approaches to Governing Export Controls of Cyber Surveillance Technology – A Comparative Analysis.

¹⁵ Pursiainen 2025, s. 201.

¹⁶ Pursiainen 2025, s. 202.

hyötykuormalla, vaativat vientiluvan myös EU:n sisällä. Kaikki nämä tuotteet on lueteltu liitteessä IV. Tämän lisäksi on olemassa tilanteita, joissa vientilupa tarvitaan myös vientivalvontaluetteloiden ulkopuolisiin tuotteisiin. Tämä poikkeuksellinen, niin sanottu *catch-all*-tilanne on kyseessä, kun vienti saattaa liittyä sotilaalliseen käyttöön asevientikiellon kohteena olevassa valtiossa, joukkotuhouhaseisiin tai joihinkin verkkovalvonnan muotoihin.¹⁷

Euroopan unionin komissio on ilmaissut vahvan tukensa vahvistaa kansainvälisiä järjestelyjä, sillä ne ovat kaikkein tehokkain tapa edistää vientivalvontaa. Kansainvälisen vientivalvontajärjestelmän haasteiden vuoksi EU on kuitenkin pyrkinyt vahvistamaan ja yhtenäistämään unionin vientivalvontaa, joka on olennainen osa unionin yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Vientivalvonnasta on tullut paitsi kauppaa- ja turvallisuuspoliittinen väline, myös osa EU:n laajempaa geopoliittista strategiaa.¹⁸

2.3 Kansallinen sääntely

Vuosi sitten, syksyllä 2024 Suomessa astui voimaan laki kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta (500/2024), joka toimii kansallisena täydentävänä sääntelynä EU:n kaksikäyttöasetuksen soveltamisen tueksi.¹⁹ Laissa säädetään muun muassa lupa- ja valvontaviranomaisista, kansallisista lupavaatimuksista, ilmoitusvelvollisuuksista sekä valvonnan ja lupamenettelyjen toteuttamisesta. Keskeinen osa lakia on kansallinen valvontaluettelo. Suomessa kaksikäyttötuotteiden vientiä valvova lupaviranomainen on ulkoministeriö, puolustustarvikkeiden osalta puolustusministeriö ja siviiliaseiden- sekä patruunoiden osalta Poliisihallitus.²⁰

Vaikka Suomessa kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnan keskeinen sääntelykehys on EU-tasoinen, kansallista lainsäädäntöä tarvitaan täydentämään ja konkretisoimaan unionin asettamia velvoitteita. Vientivalvontalainsäädännöllä on erityistä merkitystä siltä osin, kuin EU:n vientivalvonta-asetus jättää jäsenvaltioille harkintavaltaa esimerkiksi valvontatoimien laajuuden ja viranomaisten toimivaltuuksien määrittelyssä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vaikka unionin asetus on suoraan sovellettavaa oikeutta, se ei kata kaikkia hallinnollisia ja rikosoikeudellisia menettelyjä. Siksi niitä on täsmennettävä kansallisesti.²¹

¹⁷ Pursiainen 2025, s. 211.

¹⁸ Euroopan komissio. Valkoinen kirja vientivalvonnasta 2024, s. 2–12.

¹⁹ Ulkoministeriö. Vientivalvonta.

²⁰ Ulkoministeriö. Vientivalvonta.

²¹ Pursiainen 2025, s. 202–203.

2.4 Rangaistussääntely

EU:n vientivalvonta-asetus jättää jäsenvaltioiden vastuulle seuraamusten määräämisen. Suomessa näistä seuraamuksista säädetään laissa kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta (500/2024). Lain 23 §:n mukaan kaksikäyttötuotteiden säännöstelyrikkomuksesta rangaistaan rikoslain (RL) 46 luvun 1–3 §:n mukaisesti ja kaksikäyttötuotteiden vientivalvontailmoituksen laiminlyönnistä rikoslain 46 luvun 12 §:ssä.

RL 46 luvun 1–3 §:n mukaan säännöstelyrikkoksesta tai sen yrityksestä voidaan tuomita sakkoa tai enintään neljän vuoden vankeutta riippuen teon vakavuudesta. Törkeä rikos edellyttää huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelua, erityisen suunnitelmallista toimintaa tai merkittävää vaaraa väestön toimeentulolle, yhteiskunnalle tai maan puolustusvalmiudelle. Jos teko katsotaan kokonaisarvion jälkeen vähäiseksi, kyse on lievästä tekemuodosta.

RL 46 luvun 12 §:n mukaan kaksikäyttötuotteiden vientivalvontailmoituksen laiminlyönti on rangaistavaa, jos viejä tai muu toimija tietää tai sillä on perusteltu syy epäillä tuotteiden liittyvän joukkotuhohuuseisiin, sotilaalliseen loppukäyttöön tai laittomasti vietyihin puolustustarvikkeisiin, mutta laiminlyö ilmoitusvelvollisuutensa ulkoministeriölle. Laiminlyönti on rangaistavaa sekä tahallisenä että huolimattomana, ja rangaistuksena voi olla sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Tähän poikkeuksena luvun 15 § kuitenkin mahdollistaa viranomaisten tapauskohtaisen harkinnan siten, että vähäisiä ilmoittamis- tai tiedonantovelvollisuuden rikkomuksia ei pidetä säännöstelyrikkoksina tai vientivalvontailmoituksen laiminlyönteinä.²²

Kaksikäyttötuotteiden vientivalvontarikkomuksiin liittyvä rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä korostaa, että yritysten ja yksilöiden vastuu ei rajoitu pelkästään hallinnollisten velvoitteiden noudattamiseen. Rikkomuksista voidaan tuomita sakkoa tai jopa vankeutta. Tämä muistuttaa, että vientivalvonta ei ole pelkkä ohjeellinen tai poliittinen kehys, vaan velvoittava turvallisuus- ja oikeusnormi, joka konkretisoituu myös yritysten päivittäisessä toiminnassa ja päätöksenteossa.

²² Pursiainen 2025, s. 267.

3 Yritysten vastuu ja valta kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnassa

3.1 Yritysten vastuu vientivalvontajärjestelmässä

Yritykset kantavat merkittävän vastuun vientivalvontajärjestelmän toimivuudesta. Niiden on itse huolehdittava siitä, että vienti tapahtuu sääntöjen ja lupavaatimusten mukaisesti. Yritysten on tunnistettava paitsi niitä suoraan sitovat lait myös kansainväliset ja EU-tasoiset normit, jotka vaikuttavat niiden toimintaan.²³ Yrityksen, joka toimii kansainvälisesti, on otettava huomioon kaikkien sellaisten valtioiden lainsäädäntö, missä yrityksellä on toimintaa. Yrityksen toiminnan luonteesta ja sijaintivaltiosta riippuen sen on huomioitava myös kyseisen valtion asettamat pakotteet ja vientivalvontasääntely.²⁴

Yritysten tulee perehtyä itse kaksikäyttötuotteiden vientiä koskevaan lainsäädäntöön, eivätkä ne voi siirtää tätä vastuuta viranomaisille.²⁵ Yritykset saavat kuitenkin opastusta ja tukea vientivalvontaan ulkoministeriöltä.²⁶ Viime kädessä vastuu lainmukaisesta toiminnasta on kuitenkin yrityksellä itsellään ja yrityksen on varmistettava, ettei sen toiminta edes välillisesti riko vientivalvontalainsäädäntöä, eikä mahdollisia rikkomuksia voida perustella tietämättömyydellä. Tämän takia yritysten kannattaa luoda selkeät ja tehokkaat toimintatavat, joiden avulla ne voivat huolehtia vaatimusten noudattamisesta. Monissa yrityksissä keskeiseksi ratkaisuksi on vakiintunut yrityksen sisäinen valvontajärjestelmä, niin sanottu *compliance*-järjestelmä, joka tarjoaa rakenteet systemaattiselle, ennakoivalle ja pitkäjänteiselle riskienhallinnalle.

3.2 Compliance ja yritysten sisäiset valvontajärjestelmät

Compliance, eli ”vaatimustenmukaisuus”, viittaa organisaation sisäiseen toimintaan, jonka tarkoituksena on varmistaa, että yritys noudattaa sitä koskevia lainsäädäntöä ja määräyksiä. Vientivalvonnan yhteydessä puhutaan usein *trade compliancesta* eli toimista, jotka tähtäävät pakotteiden ja vientivalvontalainsäädännön noudattamiseen.²⁷

²³ Liappis – Pentikäinen – Vanhala 2019, s. 42.

²⁴ Pursiainen 2025, s. 347.

²⁵ Ulkoministeriö. Kaksikäyttötuotteiden vientivalvonta: Yritys, tunnethan velvollisuutesi?

²⁶ Ulkoministeriö. Kaksikäyttötuotteiden vientivalvontaohjeistus yrityksille.

²⁷ Pursiainen 2025, s. 346.

Monissa suomalaisyrityksissä vientivalvontasääntelyn noudattaminen on edelleen toteutettu tapauskohtaisesti ilman selkeää, järjestelmällistä rakennetta, mikä lisää olennaisesti sääntelyn rikkomusriskiä.²⁸ Ennakoivan juridiikan taustalla on ajatus, että ongelmat minimoidaan ja ratkaistaan helpoiten siellä missä ne syntyvät, eli jokapäiväisessä toiminnassa. Ennakoiva oikeudellinen ajattelu painottaa huolellista suunnittelua ja varautumista sen sijaan, että ongelmiin puututtaisiin vasta niiden ilmettyä.²⁹ Vastuullisessa ja tehokkaassa *compliance*ssa on kyse samasta ajatuksesta: onnistuminen edellyttää aktiivista yrityksen sisäistä punnittua, järjestelmällistä ja riskisperusteista lähestymistapaa. Kansainvälisessä keskustelussa tätä kutsutaan nimellä *Internal Compliance Program (ICP)*.³⁰

Euroopan komission suositus (EU) 2019/1318 korostaa, että ICP-ohjelmat ovat keskeinen väline EU:n vientivalvontalainsäädännön noudattamisen varmistamisessa. Toimimalla suosituksen mukaisesti, yritykset voivat varmistaa, että vienti tapahtuu EU:n ja kansainvälisten sääntöjen mukaisesti, ja että vientivalvonta on sisällytetty osaksi yrityksen johtamista, riskienhallintaa ja päivittäisiä toimintaprosesseja. Suositus kannustaa myös jatkuvaan dokumentointiin, jotta yritys kykenee osoittamaan vaatimustenmukaisuutensa viranomaisille.³¹

Erityisesti Venäjä-pakotteiden myötä ICP-ohjelmista on tullut välttämättömyys lähes kaikissa yrityksissä niiden toimialasta riippumatta. Vaikka suomalaisessa oikeuskäytännössä compliance-ohjelmiin ei ole vielä viitattu, voidaan olettaa, että tehokkaan ja oikein tehdyn ICP-ohjelman olemassaolo otettaisiin huomioon rikosprosesseissa, erityisesti arvioitaessa oikeushenkilön rangaistusvastuuseen liittyviä kysymyksiä. ICP:n hyödyntäminen ei ole pelkkä byrokraattinen vaatimus: ohjelma voidaan aina suunnitella yrityksen omien riskien ja resurssien mukaan, jotta se on käytännöllinen. Suomessa ICP:n olemassaolo on edellytys kevennettyjen kaksikäyttötuotteiden vientilupamenettelyjen myöntämiselle, ja se voi siten tuoda yritykselle myös toiminnallisia ja kilpailullisia etuja.³²

²⁸ Pursiainen 2025, s. 347.

²⁹ Haapio 2002, s. 88.

³⁰ Pursiainen 2025, s. 347–348.

³¹ Komission suositus (EU) 2019/1318.

³² Pursiainen 2025, s. 348–349.

3.3 Yritysten ulko- ja turvallisuuspoliittinen valta

Sen lisäksi, että yritysten tulee noudattaa pakottavia normeja, niillä on myös yhä enemmän valtaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa haluamiinsa yhteiskunnallisiin asioihin. Vaikka yritysten ensisijaisena tavoitteena on yleensä tuottaa voittoa, ne toimivat samalla myös merkittävinä arvojen ja ideologioiden välittäjinä.³³ Yritykset eivät enää ole automaattisesti valtiolle alisteinen toimijaryhmä, vaan ne voivat toimia valtion rinnalla samassa globaalissa poliittisessa tilassa.³⁴ Tämän vuoksi ulko- ja turvallisuuspolitiikka eivät rakennu enää ainoastaan valtiollisista kysymyksistä, vaan niihin vaikuttavat olennaisesti myös yrityksissä tehtävät päivittäiset ratkaisut.

Tätä yritysten laajentunutta roolia kansainvälisissä ulkopoliittisissa kysymyksissä on kuvattu käsitteellä *yritysten ulkopoliittikka* (Corporate Foreign Policy). Käsitteellä viitataan yksityisten yritysten liiketoimintaa ohjaaviin käytäntöihin, joissa hyödynnetään perinteisesti valtiolliseen ulkopoliittikkaan liitettyjä keinoja, kuten humanitaarista apua ja talouspakotteita, vaikuttamaan valtion tai kansainvälisen järjestön toimintaan.³⁵

Kun Venäjä aloitti täysmittaisen hyökkäyksen Ukrainaan helmikuussa 2022, monet yritykset ryhtyivät hyödyntämään ulkopoliittisia vaikutuskeinoja omassa toiminnassaan. Samaan aikaan kun valtiot vielä muodostivat omia vastauksiaan tilanteeseen, sadat yritykset eri puolilta maailmaa olivat jo ryhtyneet joko rankaisemaan Venäjää tai tukemaan Ukrainaa käyttämällä keinoja, jotka perinteisesti mielletään osaksi valtiollista ulkopoliittikkaa. Esimerkiksi Nike ja Ikea asettivat Venäjälle omia ”yrityssanktioitaan” sulkemalla myymälöitään, keskeyttämällä investointejaan tai vetäytymällä maasta kokonaan. Samanaikaisesti monet yritykset tarjosivat humanitaarista apua Ukrainalle lahjoittamalla varoja avustusjärjestöille tai tarjoamalla maksuttomia palveluja. Yhdysvaltalaiset teleoperaattorit T-Mobile, AT&T ja Verizon luopuivat kansainvälisistä verkkovierailumaksuista Ukrainassa, ja Hilton sekä American Express lupasivat yhteensä miljoona ilmaista hotelliyötä Eurooppaan saapuneille ukrainalaispakolaisille.³⁶

Yritysten roolia ulkopoliittisina toimijoina voidaan jäsentää kansainvälisten suhteiden professorin Walter Meadin kehittämän kolmiportaisen mallin avulla. Terävällä vallalla (sharp

³³ Valtioneuvosto VNS 3/2024 vp, s. 19.

³⁴ Babic, Milan – Fichtner, Jan – Heemskerk, Eelke M 2017.

³⁵ Parella 2023, s. 1982.

³⁶ Parella 2023, s. 1982–1999.

power) viitataan sotilaalliseen kapasiteettiin, tarttuvalla vallalla (sticky power) taloudellisiin ja kaupallisiin mekanismeihin sekä pehmeällä vallalla (soft power) arvoihin ja moraaleihin. Yritykset hyödyntävät tarttuvaa valtaa esimerkiksi asettaessaan omia yksityisiä sanktioitaan valtioille. Pehmeää valtaa puolestaan ohjaavat etenkin kuluttajien ja sijoittajien arvot, jolloin yritykset joutuvat reagoimaan kohderyhmänsä moraalisiin arvoihin ja poliittisiin odotuksiin.³⁷

Yritysten ulkopoliittisen toiminnan kannalta kaikkien kolmen vallan muodon huomioiminen on olennaista, eikä esimerkiksi pehmeää valtaa tule aliarvioida. Esimerkiksi Shell joutui julkisen paheksunnan kohteeksi ostettuaan Venäjältä raakaöljyä vain viikko maan täysmittaisen hyökkäyksen alkamisen jälkeen. Vaikka kauppa oli tuolloin täysin laillinen, runsas kritiikki osoittaa, että pelkkä toiminnan laillisuus ei aina riitä.³⁸ Yrityksiltä odotetaan, että niiden arvot ja teot ovat linjassa niiden kohderyhmän ulkopoliittisten ja moraalisten odotusten kanssa.

Monet yritykset ovat rajoittaneet tai lopettaneet toimintansa tietyissä maissa, kuten Venäjällä, jo ennen kuin normit tai pakotteet sitä edellyttivät, vastatakseen kuluttajien ja muiden sidosryhmien arvoihin ja odotuksiin.³⁹ Yritykset valitsevat tämän ennakoivan strategian välttääkseen mainehaittoja, vastatakseen kuluttajien ja sijoittajien eettisiin odotuksiin sekä suojautuakseen mahdollisilta tulevilta pakotteilta. Usein yritykset voivat siis halutessaan reagoida kansainvälisiin kriiseihin nopeammin ja laajemmin kuin mitä normit tai valtiolliset pakotejärjestelmät tosiasiallisesti edellyttävät.

Tämä kehityssuunta osoittaa, että yritysten rooli ulko- ja turvallisuuspolitiikan edistämässä ei rajoitu pelkkään lainsäädännön noudattamiseen, vaan rakentuu yhä vahvemmin niiden omaehtoisen tahtotilan varaan. Kaksikäyttötuotteiden viennin kohdalla tämä ilmenee siten, että yritysten on arvioitava toimintaansa paitsi taloudellisen hyödyn myös moraalisten ja yhteiskunnallisten velvoitteiden näkökulmasta. Yrityksen päätös kieltäytyä epäilyttävästä vientierästä, tehdä tavallista perusteellisempia taustaselvityksiä tai vetäytyä kokonaan riskialttiilta markkinalta saattaa heikentää sen lyhyen aikavälin kannattavuutta. Samalla tällaiset päätökset kuitenkin vahvistavat yrityksen legitimitettä, lisäävät sidosryhmien luottamusta ja edistävät Suomen turvallisuuspoliittisten tavoitteiden toteutumista.

³⁷ Fort 2015, s. 6.

³⁸ Parella 2023, s. 1993–1994.

³⁹ Parella 2023, s. 2033.

Ihannetilanteessa yritykset siis tunnistavat oman vaikutusvaltansa ja haluavat käyttää sitä yhteisen edun hyväksi – tässä tapauksessa kaksikäyttötuotteiden vastuullisen viennin edistämiseen. Tämä tekee ennakoivasta varautumisesta ja yritysten sisäisistä *compliance*-järjestelmistä entistä tärkeämpiä, sillä niiden avulla yritykset voivat suunnitella toimintaansa pitkällä aikavälillä, varmistaa normien noudattamisen ja edistää pitkäjänteisesti omia arvojaan. Käytännössä tämä voi kuitenkin olla tahtotilasta huolimatta haastavaa etenkin pienyrityksille. Rajallisten resurssien takia useissa suomalaisyrityksissä vientivalvontasääntelyn noudattaminen toteutetaan edelleen tapauskohtaisesti, mikä lisää merkittävästi sääntörikkomusten riskiä. Tämä puolestaan luo edellytyksiä virheille, jotka voivat heikentää koko valtion ulko- ja turvallisuuspoliittista tilannetta.

4 Käytännön tapaukset ja seuraamukset kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnan rikkomuksista Venäjän hyökkäyssodan aikana

4.1 Vientivalvonnan rikkomukset

Venäjän hyökkäyssodan aikana Suomesta ja muualta Euroopasta on kulkeutunut Venäjälle aseita, ampumatarvikkeita ja korkean teknologian tuotteita, vaikka sekä EU että Suomi ovat sitoutuneet laajoihin vientirajoituksiin. Euroopan unionin asetuksen (EU) 833/2014 2 artikla kieltää kaiken kaksikäyttötuotteiden ja -teknologian myynnin, siirron tai viennin Venäjälle, jos tuotteet voivat olla edes osittain sotilaskäyttöön tarkoitettuja. 4 artiklan mukaan sama koskee myös teknistä apua ja välityspalveluja. Käytännössä jo se, ettei sotilaallista käyttöä voida varmasti sulkea pois, riittää luvan epäämiseen.

Vuosina 2022–2023 Venäjällä oli rekisteröity lähes 700 Sakon kivääriä ja miljoonia Nammo Lapuan patruunoita. Nämä suomalaisvalmisteiset tuotteet olivat päätyneet Venäjälle kolmansien maiden, erityisesti Italian ja Turkin, kautta. Aseita on nähty myös venäläissotilaiden käytössä Ukrainassa.⁴⁰ Aseiden ohella myös länsimaisia korkean teknologian komponentteja virtaa Venäjän aseellisuuteen. Venäläinen ohjusvalmistaja KBM on saanut amerikkalaisia siruja, japanilaisia lämpökameroita ja ruotsalaisia leikkaustyökaluja välikäsien kautta, osin myös Suomen kautta. Näitä kaksikäyttötuotteita käytetään muun muassa Venäjän Ukrainassa käyttämien Kinžal-ohjusten tuotannossa.⁴¹

Suomesta myönnettiin vuonna 2024 yli miljardin euron edestä vientilupia ja niiden määrä on kasvanut merkittävästi hyökkäyssodan alkamisen jälkeen.⁴² Tähän verrattuna vientivalvontarikoksia koskeva oikeuskäytäntö on edelleen melko niukkaa: ennen vuotta 2022 tapauksia oli vain muutamia ja sodan alettua säännöstelyrikoksista on annettu joitain kymmeniä tuomioita, useimmiten Venäjä-pakotteiden rikkomisesta.⁴³ Tilanne on ristiriitainen. Vaikka suomalaisten enemmistö ja valtionjohto ovat yksiselitteisesti tuominneet Venäjän hyökkäyksen ja lainsäädäntö kieltää sotilaalliseen käyttöön päätyvien tuotteiden viennin Venäjälle, Suomesta kulkeutuu sinne yhä tällaisia tuotteita.

⁴⁰ Sillanpää – Nieminen – Nikolaeva 28.2.2024.

⁴¹ Konttinen 28.10.2023.

⁴² Pursiainen 2025, s. 179.

⁴³ Pursiainen 2025, s. 273.

4.2 Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomio asiassa R 24/287

Vuonna 2024 Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa käsiteltiin tapausta, jossa syyttäjä vaati ranskalaiselle Gabriel Teminille neljän vuoden vankeusrangaistusta törkeästä säännöstelyrikoksesta ja puolustustarvikkeiden maastavientirikoksesta. Temin on kahden suomalaisen logistiikka-alan yrityksen Siberica Oy:n ja Luminor Oy:n toimitusjohtaja.⁴⁴ Syyttäjän mukaan Temin oli osallistunut puolustustarvikkeiden, valvonnanalai- sten kaksikäyttötuotteiden sekä pakotteiden alaisina olleiden tuotteiden vientijärjestelyihin Venäjälle.⁴⁵ Temin kiisti oikeudessa kaikki häntä vastaan nostetut syytteet.⁴⁶

Käräjäoikeuden mukaan syyte sisälsi 31 osatekoa vuosilta 2022–2023. Suurin osa osateoista koski kaksikäyttötuotteiden ja muiden valvonnanalai- sten tuotteiden kuljetuksia, joiden päämäärää Venäjälle ei ole voitu riittävästi osoittaa. Oikeus hylkäsi suurimman osan törkeän säännöstelyri- koksen osateoista, koska esitetty näyttö ei todistanut, että tavarat olisivat todellisuudessa päätyneet Venäjälle, vaikka ne kulkivat Venäjän kautta. Käräjäoikeus korosti, että syyttäjällä on todistustaakka, eikä näytön puutetta voitu korvata rikoksen vaikealla todistettavuudella.⁴⁷

Temin tuomittiin kuitenkin kahdesta osateosta säännöstelyri- kokseen ja puolustustarvikkeiden maastavientiri- kokseen. Maastavientirikos koski Luminor Oy:n Taiwanista Kazakstaniin toimitettuja SKYNET-laitteita, joita kuljetettiin Venäjän kautta. Käräjäoikeus totesi, että kaksikäyttötuotteiden ja puolustustarvikkeiden viennissä on noudatettava vientilupavelvoitteita myös kauttakuljetuksissa. Lisäksi kahden vientirajoitusten alaisten työkalujen toimituksen osalta Siberican tietojärjestelmistä löytynyt materiaali osoitti, että tullille määränpääksi kerrottu Kazakstan olikin todellisuudessa ollut Pietari.⁴⁸

Temin tuomittiin yhdeksän kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen säännöstely- rikoksesta sekä puolustustarvikkeiden maastavientiri- koksesta. Maastavientirikoksesta oikeus antoi kahdeksan kuukautta ja säännöstelyri- koksesta kuukauden. Lisäksi yhtiöiden määrättiin menettämään valtiolle rikoksesta saadut 11 000 euroa.⁴⁹

⁴⁴ Harju 7.3.2024.

⁴⁵ Pursiainen 2025, s. 280.

⁴⁶ Rautio – Salumäki 7.3.2024.

⁴⁷ Itä-Uudenmaan käräjäoikeus, R 24/287.

⁴⁸ Itä-Uudenmaan käräjäoikeus, R 24/287.

⁴⁹ Harju 7.3.2024.

Käräjäoikeuden mukaan Teminin olisi pitänyt tuntea maastavientiä koskeva lainsäädäntö ja varmistua vientilupien tarpeesta. Koska hän ei ollut ryhtynyt selvittämään menettelynsä lainmukaisuutta, hän ei voinut vedota tietämättömyyteen.⁵⁰ Oikeus totesi, että ulkomaankauppa-alalla toimivien on tunnettava säännöstelylainsäädäntö, vaikka sen soveltaminen voi käytännössä olla vaikeaa. Tapauksessa yhtiöistä oli kuitenkin useaan otteeseen oltu yhteydessä Tullin neuvontapalveluihin, mutta viranomaiset eivät olleet voineet ottaa kantaa yksittäisten tuotteiden vientirajoituksiin ennen vienti-ilmoituksen avaamista. Koska vastaajia oli ohjeistettu tekemään vienti-ilmoitus epäselvässä tilanteessa, käräjäoikeus katsoi, ettei heillä ollut tahallisuutta säännöstelyrikoksen yritykseen.⁵¹ Tapausta käsitellään seuraavaksi hovioikeudessa.⁵²

4.3 Turkulaisyhtiön droonien epäillään päätyneen Venäjälle

Teminin tapaukseen liittyen huomiota herätti myös suomalaisen Jimm's PC Storen rooli droonitoimituksissa. Keväällä 2024 turkulainen tietotekniikkayritys Jimm's PC Store joutui kohun keskelle, kun kävi ilmi, että se oli myynyt kahdella miljoonalla eurolla melkein 3 500 droonia Gabriel Teminin yritykselle. Syyttäjä oli vaatinut Teminille rangaistuksia muun muassa tuhansien droonien viennistä Venäjälle, mutta oikeus ei löytänyt riittävää näyttöä tälle.⁵³ Jimm's PC Storen mukaan laitteet myytiin Turkkiin, kuten myös vientiasiakirjoissa oli ilmoitettu määränpääksi. Tulli kuitenkin epäili tuotteiden päätyneen edelleen Venäjälle, mutta tämä jäi näyttämättä toteen oikeudessa.⁵⁴

Jimm's PC Store julkaisi kohun aikana oman tiedotteensa, jossa se myönsi "sortuneensa myyntihuumaan" ja tunnusti, ettei ollut tehnyt riittäviä taustatarkistuksia asiakkaistaan. Yhtiön mukaan sillä oli tuhansia suomalaisia yritysasiakkaita, joiden taustoja oli kyetty tarkistamaan pelkästään pintapuolisesti. Kohun seurauksena Jimm's PC Store kertoi lopettaneensa kaupankäynnin Teminin yrityksen kanssa ja vetäytyneensä ulkomaisesta myynnistä kokonaan, sillä asiakasyritysten taustoja on käytännössä erittäin vaikea varmentaa.⁵⁵

⁵⁰ Pursiainen 2025, s. 280–281.

⁵¹ Itä-Uudenmaan käräjäoikeus, R 24/287.

⁵² Kossila 14.5.2025.

⁵³ Niemi 12.4.2024.

⁵⁴ Kossila 14.5.2025.

⁵⁵ Niemi 12.4.2024.

Vaikka yhtiö ei ole saanut mitään rikosoikeudellisia rangaistuksia, tapaus on aiheuttanut sille mainehaittaa ja sen myötä myös taloudellisia seurauksia. Yrityksen liikevaihto laski vuonna 2024 noin 27 prosenttia edellisvuoteen verrattuna, 60,9 miljoonasta eurosta 44,7 miljoonaan euroon. Yrityksen hallitus kuvasi toimintakertomuksessaan, että maineriski realisoitui keväällä 2024, mutta samalla arvioi vaikutusten jäävän lyhytaikaisiksi.⁵⁶ Yrityksen vuoden 2025 liikevaihto ei ole vielä tiedossa.

Toimitusketjujen monimutkaisuus ja asiakkaiden taustojen tarkistamisen haasteellisuus voivat johtaa siihen, että yritys joutuu huolimattomuudestaan osalliseksi vientivalvontarikkomusta. Mikäli hovioikeudessa osoitettaisiin, että dronit ovat todellisuudessa päätyneet Venäjälle, myös Jimm's PC Storen vastuu saattaisi joutua uudelleen arvioitavaksi.

4.4 Varaosia Venäjälle vienyt yritys joutui Yhdysvaltojen pakotelistalle

Vuonna 2024 Yhdysvaltain valtiovarainministeriö asetti vantaalaisen HD-Parts Oy:n pakotelistalle sen vietyä Venäjälle tuhansia kuorma-autojen varaosia hyökkäyssodan aikana.⁵⁷ Turun yliopiston professorin Kari Lihdon mukaan kuorma-auton varaosia voidaan pitää kaksikäyttötuotteina, sillä niillä voidaan kuljettaa sotatarvikkeita rintamalle.⁵⁸

Yrityksen mukaan Venäjän-vienti oli muodostanut suuren osan sen liiketoiminnasta jo ennen hyökkäyssodan alkua. Sodan jälkeen se oli jatkanut myyntiä samoille asiakkaille, mutta ainoastaan tuotteilla, joiden vienti oli sen käsityksen mukaan edelleen sallittua. Yritys kertoi Tullin ja ulkoministeriön edustajien tarkastaneen lähes jokaisen itään lähtevän lähetyksen ja myöntäneen niille vientiluvan ja yritys korosti, ettei se ole vienyt tuotteita kolmansien maiden kautta.⁵⁹

Seuraukset ovat merkittävät. Lihdon mukaan pakotelistalle päätyminen on yritykselle käytännössä "kuolemantuomio", sillä länsimaiset pankit välttelevät listalla olevia toimijoita pelätessään itse joutuvansa Yhdysvaltojen pakotteiden piiriin.⁶⁰

Tapauksessa tulee ilmi myös EU:n ja Yhdysvaltojen pakotejärjestelmien erot. EU:n asettamat rajoitukset eivät kata kaikkia tuotteita, ja kuten Tullin valvontajohtaja Hannu

⁵⁶ Kossila 14.5.2025.

⁵⁷ Kalin 27.2.2024.

⁵⁸ Roslund 26.11.2023.

⁵⁹ Grönholm 26.2.2024.

⁶⁰ Kalin 27.2.2024.

Sinkkonen totesi, Venäjälle ei ole voimassa yleistä vientikieltoa, vaan ainoastaan tiettyjä tuoteryhmiä koskevia pakotelistoja ja tulli valvoo Suomessa vain niitä pakotteita, joilla on kotimainen lainsäädännöllinen pohja.⁶¹ Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että yritys voi toimia EU:n ja Suomen näkökulmasta sääntelyn rajoissa, mutta silti rikkoa toisen valtion, kuten Yhdysvaltojen, asettamia pakotteita.

4.5 Yritysten vastuu ja seuraamukset

Kolmen tarkastellun tapauksen perusteella voidaan havaita, että kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnan rikkomuksista, tai epäillyistä rikkomuksista, on seurannut yrityksille erilaisia oikeudellisia, taloudellisia ja maineellisia seuraamuksia. Rikosoikeudellinen vastuu vientivalvonnan rikkomuksista on harvinaista, sillä tuotteen loppukäyttäjän osoittaminen toteen on vaikeaa ja vaatii laajaa näyttöä. Maineeseen kohdistuvat haitat esiintyvät usein yhdessä muiden sanktioiden kanssa ja voivat aiheuttaa yritykselle huomattavaa, vaikkakin mahdollisesti tilapäistä, vahinkoa. Tällaiset vaikutukset saattavat heikentää yrityksen luotettavuutta sekä sen suhteita keskeisiin sidosryhmiin.

Sen sijaan niin sanotut *secondary sanctions*, eli muiden valtioiden asettamat toissijaiset pakotteet, voivat muodostua yrityksen liiketoiminnan kannalta ratkaiseviksi. HD-Parts Oy:n tapaus osoittaa, että tällainen taloudellinen sanktio voi olla vaikutuksiltaan paljon ankarampi kuin rikostuomio. Yhdysvallat käyttää vientivalvontasäädöksiään ekstraterritoriaalisesti ja sillä on mahdollisuus painostaa lähes mitä tahansa yhtiötä hyväksymään sille määrättävät seuraamukset. Kun yritys joutuu Yhdysvaltojen pakotelistalle, kaikki yhdysvaltalaiset toimijat joutuvat lopettamaan sen kanssa käytävän liiketoiminnan ja toissijaisiin pakoteriskeihin vedoten myös useimmat muut länsimaiset yritykset ja pankit katkaisevat yhteistyön.⁶² Tällaisessa tilanteessa yrityksen mahdollisuudet jatkaa normaalia liiketoimintaa käytännössä loppuvat kokonaan.

Yritys ei voi välttää rangaistusvastuuta vetoamalla siihen, ettei ole tuntenut lain sisältöä ja yrityksen tulee itse varmistaa, kuuluvatko sen tuotteet vientivalvonnan piiriin.

Oikeuskäytännössä ei ole katsottu, että säännökset olisivat niin vaikeaselkoisia, että niihin voitaisiin vedota kieltoerehdyksenä.⁶³ Käytännössä tämä tarkoittaa, että vastuu on yrityksellä

⁶¹ Loula 26.2.2024.

⁶² Pursiainen 2025, s. 339–340.

⁶³ Pursiainen 2025, s. 283–284.

itsellään, eikä sillä ole mahdollisuutta vedota siihen, että vientisäännökset ovat olleet liian monimutkaisia tai tulkinnanvaraisia.

4.6 Suomalaisen yritysten tosiasiallinen rooli ulko- ja turvallisuuspolitiikassa

Tapausten perusteella voidaan arvioida myös sitä, millaista ulko- ja turvallisuuspoliittista valtaa suomalaiset kaksikäyttötuotteita vievät yritykset tosiasiallisesti käyttävät. Käsitellyissä tapauksissa korostuu, että yrityksillä on vain rajallinen kyky hallita toimitusketjujen lopullisia määränpäitä, mutta myös se, että vallankäyttöä on sekä sääntöjen noudattaminen että niiden tahaton tai tahallinen kiertäminen.

Teminin tapaus edustaa aktiivista ja jossain määrin valtion turvallisuuspoliittisten tavoitteiden ja vientivalvonnan vastaista vallankäyttöä. Yrityksen kaupalliset päätökset viennin kohteista ja toimitusreiteistä loivat konkreettisen riskin sille, että valvonnanalaiset tuotteet voivat päätyä Venäjän sotilaalliseen käyttöön. Vaikka vientivalvontalainsäädäntö ja toimitusketjujen monimutkaisuus ovat haastavia kokonaisuuksia, Teminin tapaus osoittaa, että yritys voi valinnoillaan vaikuttaa merkittävästi kansallista turvallisuutta heikentävään lopputulokseen.

Jimm's PC Storen toiminta edustaa pehmeän vallan käyttöä ja maineperusteista itsesääätelyä. Yritys lopetti yhteistyön Teminin yrityksen kanssa, sillä koettu riski osallistumisesta Venäjän-kauppaan heikensi sen mainetta ja siten myös sen taloudellista asemaa. Yrityksen strateginen päätös vetäytyä kokonaan ulkomaisesta kaupasta osoittaa, että yritykset voivat käyttää vaikutusvaltaa myös ennakoivasti, vaikkakin tässä tilanteessa yrityksen päätös vetäytyä markkinoilta tapahtui vasta mainehaitan ja taloudellisen tappion myötä.

HD-Parts Oy:n tapauksessa vallankäyttö ilmenee taloudellisen toiminnan tietoisena jatkamisena sallituissa, vaikkakin moraalisesti kyseenalaisissa, rajoissa. Yritys käytti taloudellista ja tarttuvaa valtaa pysyäkseen Venäjän-markkinoilla ja arvioi riskit kansallisen ja EU-lainsäädännön näkökulmasta. Se teki strategisen päätöksen pysyä markkinoilla ja jatkaa myyntiä asiakkaille sellaisilla tuotteilla, joiden vienti oli sen käsityksen mukaan juridisesti sallittua, vaikka laajemman suomalaisen yleisön mielestä moraalitonta, kun Venäjä käy Ukrainassa hyökkäyssotaa.

Kaikkia kolmea tapausta yhdistää se, että suomalaiset kaksikäyttötuotteita vievät yritykset eivät ole vain passiivisia sääntelyn kohteita vaan myös itsenäisiä toimijoita, joiden valinnat muokkaavat ulko- ja turvallisuuspoliittista kokonaisuutta. Yritysten vaikutusvalta syntyy

taloudellisista päätöksistä, toimitusketjujen hallinnasta sekä eettisistä ja strategisista linjauksista. Lopulta yritysten kyky ja halu edistää kansallisia turvallisuustavoitteita riippuu etenkin niiden omasta tahtotilasta ja arvoista.

5 Johtopäätökset

Kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnan toimivuutta heikentää ennen kaikkea kansainvälisen yhteistyön rapautuminen. Wassenaarin järjestelyn toimintakyky on lamaanut Venäjän estettyä uusien teknologioiden vientirajoituksia koskevien päätösten hyväksymisen.

Järjestelyn konsensusperiaatteeseen perustuva päätöksentekomenettely mahdollistaa, että yksittäinen jäsenvaltio voi käytännössä pysäyttää koko prosessin. Ongelmien ratkaisemiseksi on pohdittu esimerkiksi uudistunutta, ”Wassenaar miinus yksi” -järjestelyä, mutta uudistuksen läpivieminen vie aikaa.⁶⁴ Tämä on pakottanut monet jäsenmaat kehittämään omia rinnakkaisia valvontaluetteloitaan ja myös Suomi otti käyttöön oman kansallisen vientivalvontaluettelonsa vuonna 2024. Seurauksena on ollut vientivalvonnan sääntelyn entistä suurempi pirstaloituminen, mikä on monimutkaistanut viranomaisten välistä koordinoitua ja vaikeuttanut yritysten kykyä noudattaa sääntelyä johdonmukaisesti.

Yritysten kannalta kehitys on merkinnyt entistä haastavampaa ja vaikeammin hallittavaa toimintaympäristöä. Viejillä on laissa säädetty velvollisuus selvittää tuotteidensa loppukäyttäjät ja arvioida mahdolliset riskit, mutta käytännössä täydellistä varmuutta on mahdotonta saavuttaa. Ulkoministeriön pakotetiimin vetäjä Pia Sarivaara on todennut, että yritysten ”hälytyskellojen tulisi soida”, jos asiakkaalla on yhteyksiä Venäjän-kauppaan tai jos myyntimäärät poikkeavat normaalista. Samaan hengenvetoon hän kuitenkin myöntää, että erityisesti vähittäiskaupassa loppukäyttäjän selvittäminen voi olla lähes mahdotonta.⁶⁵ Tämä paljastaa sääntelyn ytimessä olevan ristiriidan: yrityksiltä vaaditaan ennakoivaa vastuuta, jota ne eivät aina tosiasiallisesti voi toteuttaa. Jimm’s PC Storen päätös vetäytyä ulkomaisesta kaupankäynnistä osoittaa, että osalle toimijoista kokonaan riskien välttäminen on lopulta ainoa keino varmistaa sääntelyn noudattaminen.

Nykyisessä turvallisuuspoliittisessa tilanteessa kaksikäyttötuotteita vievien yritysten rooli ei ole enää vain taloudellinen vaan yhä laajenevissa määrin myös ulko- ja turvallisuuspoliittinen. Vaikka varsinainen ulko- ja turvallisuuspoliittinen vastuu kuuluu valtiolle, yritykset vaikuttavat niihin käytännössä. Yritysten valtaa ja vastuuta ei tule aliarvioida, sillä pahimmillaan yhden yrityksen tekemä merkittävä virhe voi muodostua jopa valtiolliseksi turvallisuushakiksi. Tosiasiallisesti suomalaiset yritykset käyttävät tätä ulko- ja turvallisuuspoliittista valtaa etenkin päivittäisissä päätöksissään arvioimalla riskejä,

⁶⁴ Pursiainen 2025, s. 201.

⁶⁵ Niemi 12.4.2024.

hallinnoimalla toimitusketjuja ja tekemällä ennakoivia valintoja viennin kohteiden ja asiakkaiden suhteen. Halutessaan ne voivat omilla valinnoillaan, kuten markkinoilta vetäytymisellä, muokata kansainvälisiä suhteita ja vaikuttaa laajemmin kansainväliseen turvallisuuspoliittiseen ympäristöön. Tämä edellyttää etenkin yritysten ymmärrystä omasta vallastaan kuin myös tahtoa käyttää sitä.

Suomalaisille kaksikäyttötuotteita vieville yrityksille on seurannut erilaisia oikeudellisia, taloudellisia ja maineeseen liittyviä seuraamuksia epäillyistä tai todetuista vientivalvonnan rikkomuksista. Käytännössä kuitenkin tehokkaimmat seuraamukset eivät näytä olevan rikosoikeudelliset keinot, vaan toissijaiset pakotteet. HD-Parts Oy:n tapaus osoittaa, että Yhdysvaltojen asettamat toissijaiset pakotteet voivat lamauttaa yrityksen toiminnan perusteellisemmin kuin mikään kotimainen seuraamus ja pakotelistalle joutuminen tekee yritystoiminnan jatkamisesta käytännössä mahdotonta. Vaikka eurooppalainen vientivalvonta nojaa rikosoikeudelliseen vastuuseen ja hallinnolliseen lupajärjestelmään, todellinen vaikutusvalta näyttäisi siis tulevan kokonaan tämän järjestelmän ulkopuolelta.